

ZDENKA ČERMÁKOVÁ

LISTOVITÉ HROTY Z LOKALITY OŘECHOV II

Ořechov II je jednou ze szeletských lokalit v povodí říčky Bobravy, cca 20 km JZ od Brna. Tomuto nalezišti věnoval, mimo jiné, značnou pozornost K. Valoch (*např.* 1956, 1957, 1962, 1990). Materiál klasifikoval jako industrii s listovitými hroty s výskytem levalloiské a clactonské techniky, se slabou přítomností rydel a menším počtem kombinovaných nástrojů (*Valoch 1956, 8 cf.*).

Listovité hroty, v typologii D. de Sonneville-Bordesové a J. Perrota označené jako typ č. 69—72, představují výrazný prvek v některých časně mladopaleolitických industriích (jmenovitě szeletienu) s genetikými kořeny, které sahají do středního paleolitu. Tyto hroty, specifické svojí funkcí a tvarem, byly zajisté předměty se zvláštním významem v paleolitických industriích (*viz Oliva 1991, 319*) a analogicky s tím i jejich tvůrci měli pravděpodobně prestižní postavení v paleolitických komunitách. Jejich výroba je náročná jak na zručnost a čas, tak i na spotřebu materiálu, zvláště použijí-li se jako polotovary masivní úštěpy nebo jádrovitě kusy.

Ojedinele se vyskytující čepelové listovité hroty, vzácné pro moravský szeletien, ale typické pro jertzmanowicien a solutréen, jejich výroba je naopak velice snadná a možná právě proto jsou v našem prostředí výjimečné.

V následujícím přehledu je uvedeno kvantitativní zhodnocení souboru LH z Ořechova II.

Pro kvantitativní zhodnocení byl proveden pokus o „rekonstrukci“ neúplných kusů LH, vyplývající nám z již známé morfologie kusů. Jakkoli by se mohlo zdát, že jsou údaje nadhodnocené, je nutné si uvědomit, že jsou to právě extrémně velké nástroje, které jsou hůře dochovatelné (obr. II : 2).

Z hlediska použitého polotovaru můžeme hroty rozdělit do dvou skupin:

1. se jedná o úštěpové a bifaciální menší i větší kusy dvojhrotého tvaru vprostřed nejširší, pravidelně se zužující ke koncům, více méně symetrického, čochovitého průřezu (obr. I : 3, 4, 6; obr. II : 1, 2, 5, 6). Tento tvar lze předpokládat i u necelých kusů (obr. II : 6). Zajímavý je

LISTOVITÉ HROTY — CELÉ KUSY			
		s kúrou	bez kúry
ústěpové	—	4 ks	12 ks
prům. délka	—	61 mm	51 mm
čepelové	—	—	—
Celkem		16 ks	56 mm

LISTOVITÉ HROTY — REKONSTRUOVANÉ			
		s kúrou	bez kúry
ústěpové	—	7 ks	14 ks
prům. délka	—	88 mm	81 mm
čepelové	—	1 ks	4 ks
prům. délka	—	67 mm	77,7 mm
jádrovité kusy	—	2 ks	1 ks
prům. délka	—	129 mm	89 mm
Celkem		29 ks	88,6 mm

hrot z Tab. I : 3, kterému jeho tvůrce ponechal při bázi výběžek s kúrou. Kromě možného funkčního významu, (neboť odstranění tohoto „kazu“ by určitě nebylo žádným problémem), mohl mít výrobce na zřeteli i estetickou funkci takovéhoho předmětu.

2. do druhé skupiny patří hroty na čepelích, co do počtu kusů jen velice slabě zastoupené. Nejcharakterističtějším by byl kus na obr. I : 1, jen částečně plošně retušovaný, se zřejmým bulbem na ventrální straně; u dalších kusů se nevyhneme určitým pochybnostem (obr. I : 6; II : 4).

SUROVINY

Značná část artefaktů je vyrobena z medového křídového rohovce — spongolitu 35,3 % (obr. 2), který se vyskytuje v prostoru Boskovické brázdy (*Přichystal 1991, 22*), dále je ze surovin zastoupen, rohovec typu Krumlovský les varianta I 17,6 % a varianta II 32,4 % a ostatní, celkem 14,7 % o kterých podrobněji dále. Žádný hrot není vyroben ze stránsko-skalského rohovce.

Do kategorie ostatní patří listovité hroty vyrobené ze surovin, které svým původem (vyjma pazourku) přesahují rámec moravského regionu. Patří k nim kombinace hrot-škrabadlo vyrobená ze radiolaritu vlárské proveniencce (obr. 1 : 2), upomínající poněkud na hroty typu Moravany-Dlhá (*Bárta 1960, Tab. I : 9*). Dalším zajímavým kusem je listový hrot (obr. II : 5), který je vyroben z limonitického křemenného pískovce, tedy z ne právě typického sluňáku, jaké se vyskytují na Drahansku, případně mohla být surovina získána z řeky Svitavy (svědčila by pro to sytá černo-šedá barva artefaktu, odlišná od zbarvení typického sluňáku). Je zaji-

mavé, že se listovité hroty z tohoto materiálu v náleзовých celcích z Moravy zatím vyskytují velmi vzácně (ústní sdělení M. Olivy). Dostatek jiných, kvalitnějších surovin nabízí možnost, že spíše než o rozšíření surovinového spektra, šlo o náhodný import, nebo že tento artefakt představuje cizí intruzi.

Z pohoří Bükk v Maďarsku pochází křemenný porfyr, z něhož byl zhotoven kus vyobrazený na obr. I : 5. Na dorsální straně jsou patrné zbytky kůry. Po Ondraticích I (*Oлива 1991, 323*) je to druhý doklad použití této suroviny pro výrobu LH na Moravě.

Mimo vymezený rámec problematiky listových hrotů patří kombinace drasadlo — rydlo vyrobené z namodrale šedého radiolaritu, jaký se vyskytuje severně od Balatonu (obr. II : 3).

Suroviny získané z takovýchto vzdálených zdrojů mohou svědčit o četných vzájemných stycích skupin, možná i regionálně velmi vzdálených, při kterých zajímavý kus materiálu mohl mít určitou kontaktní funkci.

Za zvláštní zmínku stojí provedená rekonstrukce ze dvou k sobě náležejících kusů. Jedná se o listovitý hrot, jehož větší část vyobrazuje K. Valoch (*Valoch 1962, Tab. VI : 1*). V pozdějších sběrech byla pak nalezena další chybějící partie (obr. II : 1). Hrot je vyroben z medového křídového rohovce, přičemž každá část má jiný odstín patinace, což může být způsobeno úložnými podmínkami. Plocha odlomu je patinovaná stejně intenzivně jako plocha artefaktu; svědčí to tedy o zničení nástroje možná během výroby, či krátce po ní. Ani po této rekonstrukci však není hrot celý; patrně vlivem orby chybí vrcholek.

VÝZNAM A FUNKCE LISTOVITÝCH HROTŮ

Jak už bylo řečeno výše jedná se o výrazný, více méně definující typ pro kulturu szeletienu, o nástroj, který je nejen náročný na spotřebu a kvalitu použité suroviny, ale i na zručnost a zkušenost tvůrce. Zatím co ale můžeme např. v solutrénu obdivovat listy hrotů extrémních délek a minimální tloušťky, jsou tytéž nástroje u nás zřetelně hrubší a masivnější, jakoby jejich nositelé upřednostňovali význam praktický před estetickým, nebo neměli dostatečně kvalitní suroviny a používali jinou techniku sbíjení.

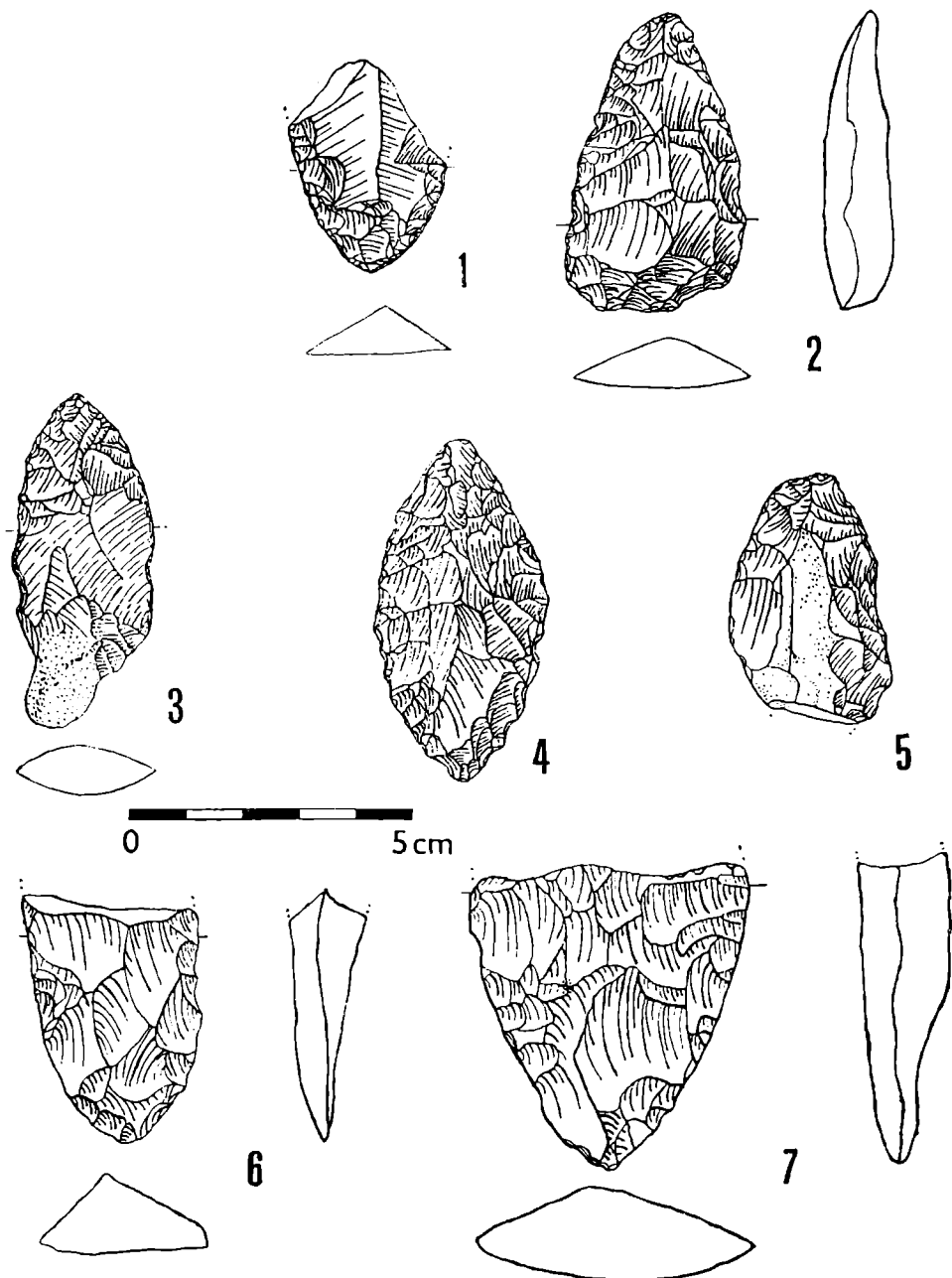
*) Za korekturu francouzského textu děkuji dr. M. Olivovi. S určením surovin mi byl nápomocen doc. A. Přichystal.

LITERATURA

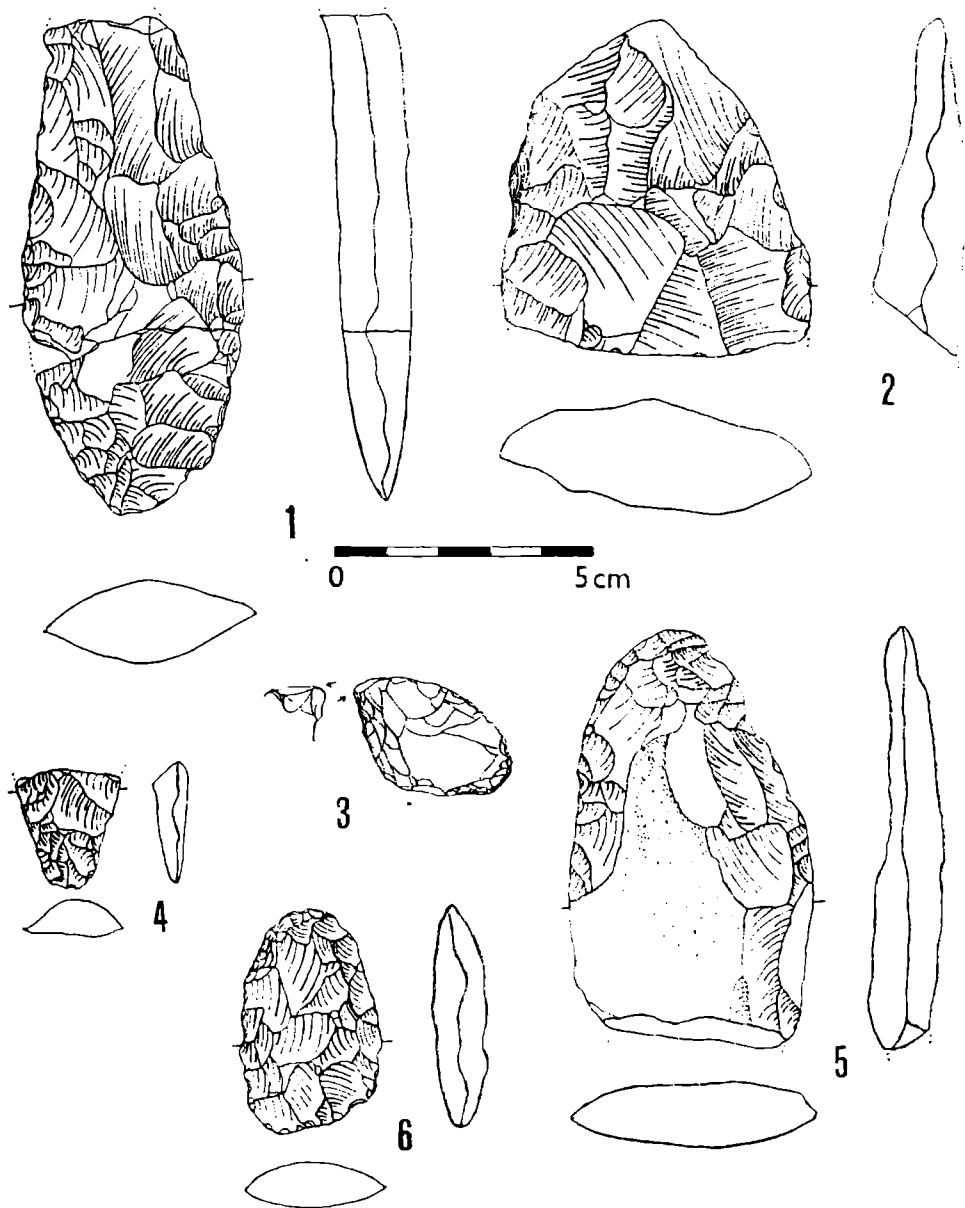
- Bárta, J. 1960: K problému listovitých hrotů typu Moravany-Dlhá, S1A VIII-2, 295—324.
- Oliva, M. 1991: The Szeletian in Czechoslovakia, *Antiquity*, 65, N. 247, 318—325.
- Prošek, F. 1953: Szeletien na Slovensku, S1A, 133—194.
- Přichystal, A. 1991: Petrografický výzkum kamenných artefaktů z pravěku Československa, Sb. k 60. výročí ústavu a katedry petrografie přírodovědné fakulty Univerzity Karlovy, Praha.
- Sonneville-Bordes, de D. (1954): Esquisse d'une évolution typologique du Paléolithique supérieur en Périgord, *L'Anthropologie* LVIII, 197—230.
- Sonneville-Bordes, de D. - Perrot, J. (1953): Essai d'adaptation des méthodes statistiques au Paléolithique supérieur, *BSPF* L, 323—333.
- Valoch, K. 1956: Paleolitické stanice s listovitými hroty nad údolím Bobravy, ČMM, XLI, vědy společenské, 5—44.
- Valoch, K. 1957: Étude statistique du Szélétiens, *L'Anthropologie* 61, No 1—2, 84—89.
- Valoch, K. 1962: Die Blattspitzenindustrie von Ořechov II Bei Brno (Brünn). Zugleich ein Beitrag zur Problematik des Szeletien, *Anthropozoikum* 10 (1960), Praha 62, 35—47.
- Valoch, K. 1964: Über das Vorkommen der Blattspitzen im Paläolithikum Mährens, *Germania* 42, 239—244.
- Valoch, K. 1990: Le Szélétiens en Moravie, in: Kozłowski- Otte (ed.), *Feuilles de Pierre*, E. R. U. L., No 42, Liège, 213—221.

LES POINTES FOLIACÉES SZÉLÉTIENNES DE OŘECHOV II*) (MORAVIE — SUD)

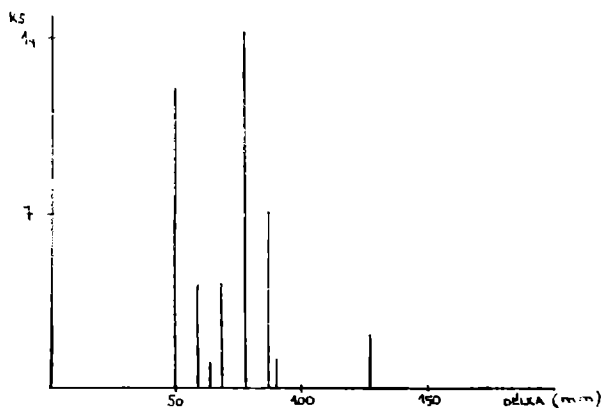
Ořechov II représente un de plusieurs gisements szélétiens dans la région de la rivière de Bobrava, 20 km à sud-ouest de Brno. Cette industrie a été classifiée par K. Valoch comme szélétienne, c'est-à-dire avec les pointes foliacées et avec la présence rare de la technique levallois (Valoch 1956). Dans cette collection on peut trouver deux groupes essentiels des pointes foliacées: 1) les plus nombreuses sont les pointes sur éclat (petit et grand) et 2) seulement quelques pièces sont conficctionnées à partir des lames. La matière est riche en silex corné de Krumlovský les et en silex corné crétacé de Boskovická brázda (spongolit). Selon l'examination microscopique faite par A. Přichystal, deux ou trois pièces ont été fabriquées de la radiolarite importée de la Hongrie et des Carpathes Blanches.

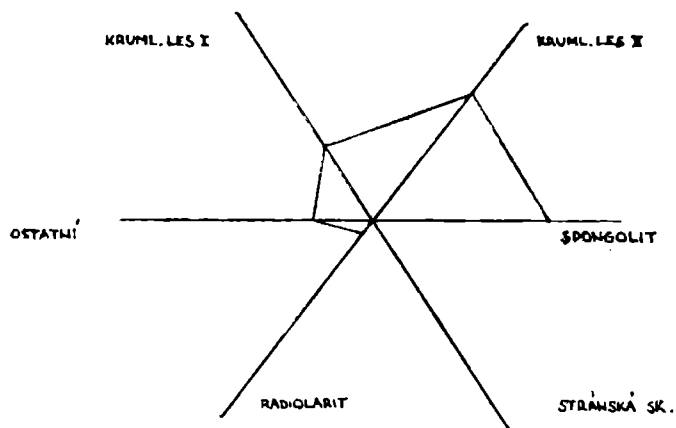
Obr. 1. Ořechev II. Výběr listovitých hrotů.

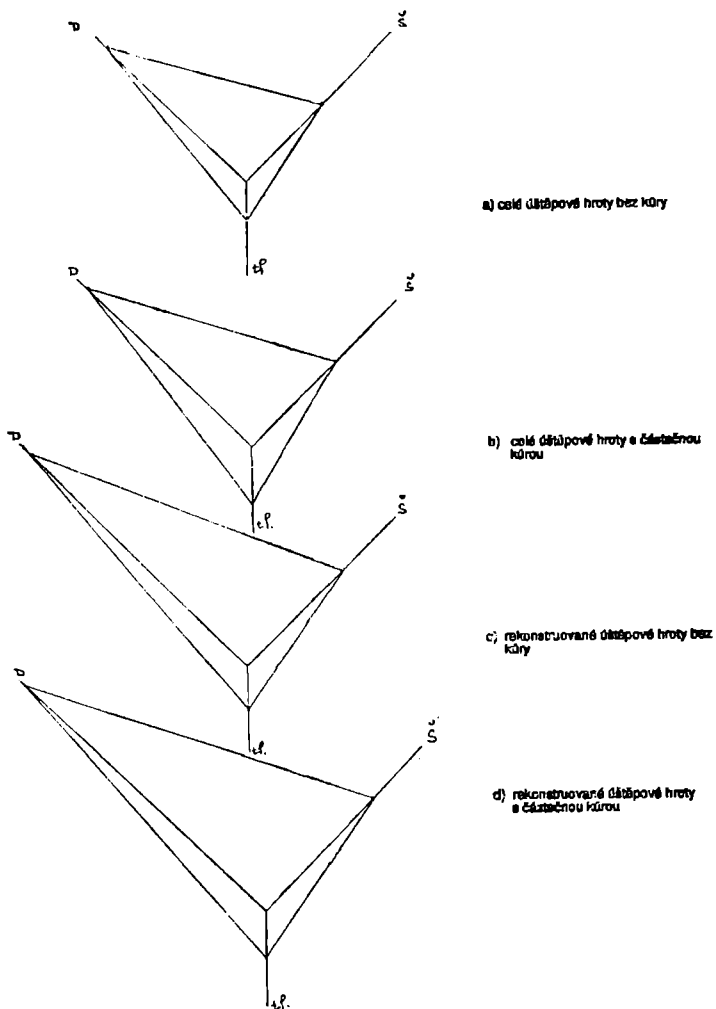
Obr. 2. Ořeňov II. Výběr listovitých hrotů (1–5); 6 — kombinace drasadlo-rydlo.

Obr. 3. Sloupečkový diagram závislosti délky (v mm) LH na počtu kusů.

Obr. 4. Hvězdicový diagram poměrného zastoupení surovin použitých na výrobu LH.

Obr. 5. Srovnání poměrů délky k šířce a tloušťce ústěpových LH.